

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrto leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrto leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 26. marcija 1873.

O b s e g: Kako stoji s turško govejo kugo? — Razglas občinam, da dobijo brez plačila gozdnih in družih dreves. — O sirarnih družbah. — Zgodnji ročni krompir. — Vprašanje in odgovor o vnanjem ometu poslopij, cerkvá itd. — Svilorejcem na znanje. — Za dom in šolo. — Slovniske drobtinice. — Kako bivši minister dr. Schöffle pojasnuje politiko ministerstva Hohenwartovega. — Mnogovrstne novice. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Kako stoji s turško govejo kugo?

Ker se od več strani slišijo glasi, naj bi nehala zaprtija na Hrvaški meji, češ, da na Hrvaškem in v Slavoniji se nič več ne sliši o kugi, treba, da tem glasovom nasproti očitno povemo, da to ni res.

C. kr. deželna vlada Kranjska je ravnokar dobila od Ogerskega ministerstva poročilo, da na Ogerskem razsaja že Turška kuga v 3 pustah in eni občini Baranjaške, v 4 občinah pa Tolnaške županije, in v eni občini Bačke županije. Tudi v občini Dubrova okraja Ogulinskega v vojaški Granici se je kuga pričela.

Hrvaška deželna vlada pa poroča deželni vladi v dopisu 15. dne t. m., da si ne upa, kakor reči še zmirom stojé, priporočati odpravo zaprtije na Hrvaško-Kranjski meji, kajti kuga je še zmirom v bližnji c. k. vojaški granici, namreč v Ogulinski, Otočanski in 1. Banalni polkovini, kamor se je po brezvestnih ljudeh v Reško županijo, in zadnji čas celó v klavnico v Zagreb zatrosila po dveh volih, ki sta bila skrivé iz Bosne na sejm v Veliko Gorico pripeljana in čez vojaško granico v Zagreb. Vsaj se goljufnih barantačev ne manjka, ki po skrivnih potih in velicih ovinkih in kužnih krajih pritirajo goveda v našo deželo, kar se je primerilo spet zadnji čas v Ložki okolici na Notranjskem, kjer so trije taki barantači 3 pare volov po najdaljih ovinkih pripeljali na Kranjsko, ki so zdaj v Igavasi zaprti. Da bodo taki sleparji grozno hudo kaznovani, to je gotovo; al kaj pomaga to, če se iz iskrice začne plamen po celi deželi in na tavžente goved pogine!

Ko je to bilo pisano, ni bilo „Novicam“ še znano, da imamo pravo

Turško govejo kugo tudi na Kranjskem.

Zdaj imamo nesrečno bolezen, zanešeno po Hrvaških bušah iz Ljubljane v vas Jarše med Mavčičami in Jamo v Kranjskem okraji (v en hlev) in odtod v mesto Kranj (tudi v en hlev). Gori imenovanih 12 goved je s spričalom zdravniške komisije Zagrebške po železnici dobil Ljubljansk mesar; v Ljubljani so po prihodu tudi bile ogledane in še zdrave spoznane; 6 jih je mesar potem poklal, 6 pa jih je 8. dan t. m. prodal nekemu kmetu v Jaršah; temu je čez nekaj dni ena buša zbolela, pa so jo zaklali pred poginom; zbolelo je potem še drugo domače govedo. Ta kmet ni od tega nič županu ali gosposki naznanil, in je ostalih 5 buš gnal v Kranj na sejm, kjer jih je ondi prodal nekemu neznanemu živinskemu kupcu, ki

jih je bojé proti Trbižu gnal. V onem hlevu krčme Kranjske, kjer so bile Hrvaške buše, se je kmalu začela kuga. Kako je s 5 bušami, gnanih po omenjenem kupcu proti Gorenskemu, še ni znano.

Gospóska je 24. dne t. m., to je, brž ko se je zvedelo to, zaukazala najostrejšje postavne naredbe povsod proti zatrosbi kužne bolezni. Al treba je zdaj, da vsak gospodar varuje svojo govejo živino, da ne pride z nobeno drugo v dotiko, ker se ne vé, kje da povsod je bolezen. Če si ni vsak gospodar sam svoj policaj, pomaga vse drugo le malo!

Razglas občinam,

da dobijo brez plačila gozdnih in družih drevesec.

C. kr. ministerstvo kmetijstva je z razglasom od 26. svečana t. l. na znanje dalo tudi deželnemu odboru Kranjskemu in družbi kmetijski Kranjski, da v 3 velicah drevesnicah v Monte Serminu, Gorici in Rodiku na Primorskem je vrh tega, da se je za pogozenje Krasa napravilo potrebnega drevja, še ostalo blizo 6 milijonov gozdnih in družih eno- in dveletnih drevesec, ktere hoče sl. ministerstvo kmetijstva družbam kmetijskim, pa tudi občinam (soseskam), ktere imajo za se ali za svoje šole drevesnice, brez plačila dati, samo, da one prevzamejo stroške za izkopovanje iz drevesnice, zavitek in pošiljatev, — drugim pa se prodadó po nizki ceni.

Prošnje za to se imajo do konca tega meseca naravnost poslati c. k. deželni vladi v Trst; ministerstvo samo pa bode določilo, koliko enega ali drugega drevja po številu prošnikov kdo dobí.

Dobijo se pa sledeča drevesca: borovec navadni, borovec črni, smreka, borovec morski, tuja izmed tako imenovanih črnih gozdnih dreves,

izmed listnatih: akacija, javor hribovski, javor špicasti, javor z jesenovim listom, jesen, divji kostanj, lipa poletna, božje drevo, sibirski ajbiš, judeževo drevo, izmed sadnih dreves: divjakov hruševih, češnjevih, mahaleb, breskvovih, mandelnovih in pa belih murrb. —

To se tedaj naznanja županijam, naj vložijo prošnje na gori imenovano mesto do konca tega meseca, v katerih naj povedó, kakošnih dreves želijo in koliko; se vé pa, da podpró te svoje prošnje s tem, da povedó, čemu da bodo rabili ta drevesa.

O sirarskih družbah.

Ker smo v 11. listu „Novic“ naznanili oklic c. kr. ministerstva kmetijstva, ki hoče denarno podpirati sirarske združbe, naj temu oklicu dodamo iz dr. Wil-

helmovega „Planšarstva“ na svitlo danega od c. k. Goriške kmetijske družbe, poduk, kako se dadó ustanoviti take združbe.

Gotovo nese največ dobička, če se ravnajo veliki siri. Emmenthalski sir, ki je najbolj číslan Švicarski sir, tehta po 120 do 150 funtov eden. Za en tak sir pa mora biti 1350 do 1700 funtov ali 540 do 680 bokalov mleka, kolikor se ga namolze od 135 do 170 krav, ki dajejo po 4 bokale na dan.

Še za male sire od 20 do 30 funtov, kakoršne sirijo po planinskih mlekarnicah, se mora imeti 90 do 132 bokalov mleka; molsti se mora tedaj 22 do 34 krav.

Švajcarski sir se dá tedaj le ondi s pridom izdelovati, kjer se molze mnogo krav in se obilno mleka siri.

V Švajci se nahajajo nekatere sirarnice, ki vsaki dan vsirijo po 1500 bokalov mleka, tedaj molzejo kakih 300 do 400 krav.

Tolikega števila krav se ve da nimajo posamesni gospodarji, sosebo ker je v Švajci prav malo velikih posestnikov, ampak so večidel le srednja in mala posestva.

Velike sirarnice, katerih se šteje po Švajcarskih dolinah več sto, imajo včasih v rokah začetniki, ki mleko nakupujejo in na svoje predeljujejo, ali pa so lastnina občin (sosesk), ali združenih gospodarjev in živinorejcev, ki skupaj mlekarijo in čist dobiček med seboj delijo po razmeri mleka, ki ga vsak v družbo dá.

Če ima mlekarnico v rokah kak začetnik, ki mleko po zgovorjeni ceni kupuje in na svoje stroške predeluje, imajo živinorejci to dobro, da jim mleko nese gotov dobiček brez daljnega truda pri sirarjenji.

Uide jim res dobiček, katerega ima prevzemnik mlekarnice, kedar svoje blago dobro speča; od druge strani pa tudi ne trpijo nobene škode, če ima začetnik kaj zgube zavoljo slabe prodaje ali zavoljo drugih neugodnih razmer.

Leta 1867. so plačevali taki začetniki mleko po 6 krajcarjev bokal in so siratko večidel nazaj dajali.

Drugačne pa so razmere tam, kjer kaka občina, ali kar je še primernejše, kjer kaka družba živinorejcev na skupni račun mlekarji.

Ker je ustanovljenje takih družeb najprimernejše sredstvo za izboljšanje in povzdigo sirarstva, naj obširneje o tem govorimo.

Taka družba obstoji iz kakih 20 do 40 družnikov, živinorejcev. Ti se zavežejo, vsaki dan vmolzeno mleko dajati v skupno sirarnico, kjer se siri po izgovorjenih določbah.

Družniki izvolijo iz svoje srede sposobnega moža za upravnika. Temu izročé nadzorstvo čez vsa opravila; on izdeluje polletne račune o družbinih stroških in dohodkih. Za svoj trud in s tem sklenjeno odgovornost, dobiva primerno plačilo, na priliko, določen znesek od vsakega centa prodanega sira.

Prva skrb družbe bodi ta, pridobiti si dobrega, iznajdenega mlekarja. Njemu naj se odloči gotovo plačilo v denarji, katero bodi primerno okolnostim vsakega kraja. Dobro je tudi, če se mu zagotovi kaj malega od dobička, na priliko odločen znesek od vsakega centa prodanega sira. Tako se spodbode k marljivosti in delavnosti, od česar je dober vspeh mlekarstva zelo odvisen.

Dalje se mora sozidati ali pa najeti pripraven stan in oskrbeti s potrebnim pohištvo. Stan bodi trden, varen pred ognjem, naj ima svojo kuhinjo, shrambe za sir in mleko, stanovanje za mlekarja in druga potrebna prostorišča: drevarnico, svinjake itd.; zidan bodi pri roci, da ni treba družabnikom mleka predaleč nositi.

Družabniki pošljejo mleko po vsaki molzi v skupno sirarnico; ondi se natančno meri. V mlekarske bukve

se vsakrat vpiše, koliko mleka je vsak posamesen gospodar vmeril. Mlekar je dolžan to natančno vpisovati, in družbeni upravnik se mora pogosto prepričati, ali to dolžnost mlekar spolni ali ne.

Da se bolj na tanko pazi, ima vsak družabnik svojo knjižico, v katero mlekar vpisuje, koliko mleka je od tega družabnika prejel, upravnik pa, koliko je temu družabniku že izplačal.

Samo ob sebi se pač razume, da bo družba le tedaj uspešno napredovala, če sta sirar in upravnik vrla moža, vsega zaupanja vredna.

Siratke se ondi, kjer se dalje ne predeluje, vrača posamesnim gospodarjem po razmeri mleka, ki so ga v družbo oddali.

Pri mlekarjenji naj se mlekar natančno drži določil od družabnikov ustanovljenih. Maslo iz zapenka in žvarnico (skuto) naj prodaja mlekar, da le položi natančen račun; prodajanje sira je pa navadno upravnikova skrb.

Čisti dobiček za prodane mlekarske izdelke se po odšteti stroških razdeli med družnike po razmeri danega mleka. Račun lahko imajo vsako četrletje. Vsi mlekarski zapisniki, ktere spisujeta upravnik in mlekar, morajo biti družnikom v pregled odprti.

Take družbine mlekarnice se nahajajo po Švajci v velikem številu in delujejo z najboljšim vspehom. V Ersigenu v Emmenthalu na priliko je ena taka, ki je lastnina kakih 25 gospodarjev, ki imajo čez 200 krav. Ta mlekarnica vsiri večkrat čez 1600 bokalov mleka na dan, iz katerega se naredita pri dvakratnem sirjenji dva sira po 160 do 180, včasih celo po 200 funtov težka; vrh tega se vmede po 30 funtov masla iz skutnih pen. Pozimi se tudi ondi dela le maslo in pusti sir.

V Bernskem kantonu je druga sirarnica, ktera obstoji že od 1849. leta, ima sedaj blizo 40 družnikov ter je prinesla do l. 1863., tedaj v petnajstih letih 192.000 goldinarjev čistega dobička: pride po tem takem po 12.000 goldinarjev vsako leto eno proti drugemu. Čisti dohodki pa so znašali leta 1849. samo 6570 goldinarjev in so narastli leta 1836. celo do 20.000 gold. Zadnje leto so vmolzli vsi družniki čez 400.000 bokalov mleka, katero se je pa deloma tudi naravnost prodalo. Leta 1863. je dal vsak bokal mleka 5 novih krajcarjev čistega dobička.

Vstanova takih družeb po naših planinah bila bi gotova ena izmed najglavnejših podpor za napredek sirarstva. Naj bi se to delo nemudoma začelo! Celó brez zadržkov se ve da ne bode, kakor ni noben začetek.

Gospodinje in posli bodo grdo gledali, ako pojde mleko, ki se je pred doma izdelalo in večidel tudi doma povžilo, v družbino sirarnico. To bo pa trpelo le malo časa. Ko pride dan računa in kmet lep znesek v žep vtakne, bo lahko spoznal, kako velik razloček je med zdaj in prej, ko je od svoje živine le takrat kaj denarja dobil, ako jo je peljal v mesnico ali na trg.

Kjer že obstojé skupne planine, je podlaga tem družbam že postavljena; treba je samo vse primerno vrediti, da se lahko vse koristi družnega mlekarjenja uživajo.

Tudi gledé poslov, ki zdaj mnogovrstne pritožbe ženejo in napredek zavirajo, bi ustanova omenjenih družeb imela dober vpliv: število služnikov bi se namreč zmanjšalo in za to bi se lože izmed njih izbirali.

Zato te stvari priporočam gospodarjem naših planin, naj jih dobro prevdarijo in pretehtajo.